

Ба Шурои диссертатсионии 6D.KOA-018-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ 17)

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Раҳмонзода Абдулло Қурбоналӣ дар мавзӯи «Масъалаҳои асосии ҳуқуқи моликияти коммуналӣ», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.03 – Ҳуқуқи граждани; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ (илмҳои ҳуқуқшиносӣ) пешниҳод шудааст.

Мубоҳиқати диссертатсия ба ихтисосҳо ва самтҳои илм, ки аз рӯи онҳо диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст. Мавзӯи рисола, нақша, маводҳои илмию амалии дар рисола истифодашуда, натиҷаҳо, хулосаҳо ва тавсияҳои дар доираи тадқиқот манзуршуда ба ихтисоси 12.00.03 – ҳуқуқи граждани; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ (илмҳои ҳуқуқшиносӣ) мувофиқат менамояд.

Мубрами мавзӯи таҳқиқот. Проблемаи ҳуқуқ ба моликият тайи чанд садсола аст, ки мавзӯи омузиш ва таҳқиқи олимони соҳаҳои мухталиф аз ҷумла ҳуқуқшиносӣ мебошад. Дар шароити гузаштан аз тақсими нақшавӣ ба иқтисоди бозорӣ ин масъала мубрамияти махсусро пайдо кардааст. Агар масъалаҳои ҳуқуқии моликияти умумӣ, ҳиссагӣ ва давлатӣ объекти таҳқиқотӣ алоҳида гардида бошад, масъалаҳои асосии моликияти коммуналӣ то ба имрӯз характери пароканда ва рӯякӣ дорад.

Бо назардошти назаррас будани шумораи воҳиди маъмурию ҳудудӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон объектҳои таҳти соҳибият ва идораи он қарор дошта низ зиёд мебошад.

Бояд зикр намуд, ки хусусияти моликияти коммуналӣ дар он аст, ки иншооти он дорои хусусияти гуногунҷабҳа буда, барои ҳалли масъалаҳои

аҳамияти маҳаллӣ, қонё гардонидани талаботи манзилию коммуналӣ, иҷтимоӣ-маданӣ ва маишии аҳолӣ пешбинӣ шудааст.

Аммо мутаъсифона иншоотҳои дар моликияти коммуналӣ қарор дошта то ба ҳол қисман аз ҳисоби буҷети ҷумҳуриявӣ маблағгузорӣ карда шуда имкони пурра худтаъминкунӣ ва пешниҳоди хизматрасониҳои дахлдорро надорад. Чунин ҳолат воқеан талаботи рӯзафзунӣ иҷтимоӣ ва иқтисодии ҷомеаро пурра қонё гардонидани наметавонад ва бинобар ин ислоҳоти идораи давлатиро меҳаҳад.

Проблемаҳои, ки айни замон дар соҳаи моликияти коммуналӣ ҷой дорад, зиёд аст, ки ба онҳо метавон масъалаҳои татбиқи ҳуқуқи моликияти коммуналӣ, хусусигардонии моликияти коммуналӣ, ҳифзи ҳуқуқи моликияти коммуналӣ ва дигарро низ зикр намуд.

Бо назардошти ин гуфтаҳо масъалаҳои асосии ҳуқуқи моликияти коммуналӣ муваҷҷаб доништа шуда зарурат ба омӯзиши алоҳидаро талаб менамояд.

Дарачаи нағсонӣ натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуқтаҳои илмӣ, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд. Натиҷаҳои таҳқиқот дар доираи талабот ба диссертатсияҳо мутобиқи «Тартиби додани дарачаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267 муайян карда шудаанд, таҳия гардидааст.

Рисола қори мустақили илмӣ-таҳассусӣ ба шумор рафта, натиҷаи он барои рушди илм ва қонунгузори мадания соҳибқорӣ заминаҳои заруриро фароҳам меорад. Диссертатсия бо услуби илмӣ навишта шудааст, ягонагии дохилӣ дорад, дорои натиҷаҳо ва нуқтаҳои нағсонӣ илмӣ барои ҳимояи ошқор пешниҳодшаванда мебошад, ки онҳо дар бораи саҳми шахсии муаллифи диссертатсия дар илм шаҳодат медиҳад. Дар диссертатсия маълумот оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои илмӣ аз тарафи муаллифи диссертатсия бадастовардашуда ва тавсияҳо оид ба истифодаи хулосаҳои илмӣ оварда шудаанд. Роҳи ҳалли масъалаҳои

пешниҳоднамудаи муаллифи диссертатсия асоснок ва сазовор ба баҳои мусбӣ мебошанд.

Муаллиф проблемаҳои хоси соҳаро баррасӣ кардааст. Таҳлилҳо, хулосаҳо, тавсияҳо ва баҳсҳои илмии муаллиф аз мавқеи мустақили ӯ дарак медиҳад. Ном, нақша ва навишти рисолаи мазкур ягонагии дохилӣ дорад ва пайдарҳаму мантиқона ифода шудааст.

Натиҷаҳои бадастовардаи унвончӯ ҳам аз ҷанбаи илм хусусияти назариявӣ дошта, барои рушди илм ва таҳқиқотҳо дар ин самт мусоидат мекунанд. Аз ҷониби дигар, онҳо хусусияти амалӣ дошта, барои такмил додани қонунгузорӣ дар самти **ҳуқуқи моликияти коммуналӣ** мусоидат менамоянд. Натиҷаи амалии таҳқиқоти пешниҳодшуда, ба таври самаранок амалӣ шудани он дар таҷриба мебошад. Тавсияҳои онро метавон дар қонунгузори амалкунанда, дар барномаҳои давлатӣ, барномаҳои таълимӣ ба таври васеъ истифода бурд.

Нуқтаҳои илмӣ ва пешниҳодҳои амалие, ки дар рисолаи номзиди Раҳмонзода Абдулло Қурбоналӣ манзур карда шудаанд, метавонанд дар таҳияву таҷдиди қонунгузори соҳаи маданӣ, оmodасозии стратегия, барнома ва концепсияҳои давлатӣ саҳмгузор бошанд.

Ба ҳимоя муқаррароти илмии зерин пешниҳод гардидаанд, ки онҳо навғониҳои таҳқиқоти диссертатсияро ифода месозанд:

1. Аз ҷумла, муаллиф дар натиҷаи омузиш ба хулосае омадаст, ки таърихи пайдоиш ва рушди моликияти коммуналӣ се давраро фарогир мебошад. Давраи якум (солҳои 1922–1994), давраи дуум (солҳои 1994 – 1999) ва давраи сеюм аз соли 2000 то ба имрӯз.

Дар давраи дуум (солҳои 1994 – 1999) ду ҳел тартиби ташаккулёбии моликияти коммуналӣ ба вучуд омад:

а) дар заминаи моликияти тақсимшудаи давлатӣ;

б) дар натиҷаи ислоҳоти низоми мақомотҳои маҳаллии ҳокимияти давлатӣ;

2. Дар пешниҳоди дигар, муаллиф мафҳуми «моликияти коммуналиро» коркар намуда онро дар чунин мазмун баён кардааст: «Моликияти коммуналӣ – ин ашёҳои молӣ, аз он ҷумла маблағҳои пулӣ мебошанд, ки соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдории онҳо аз ҷониби мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ амалӣ карда мешаванд».

3. Муаллиф бар он ақида аст, ҳуқуқи моликияти коммуналӣ ба ду маъно фаҳмида мешавад: ба маънои объективӣ ва субъективӣ. Вай аз маҷмуи меъёрҳои ҳуқуқӣ, объектҳои танзимӣ ва муҳимтар аз он дорони субъектони хосса мебошад. Аз ин рӯй ҳуқуқи моликияти коммуналиро ба ду маъно фаҳмидан мумкин аст. Ба маънои объективӣ, вақте ки муқарраротҳои он вучуд доранд ва ба ҳама субъектони ҳуқуқ ва иштирокчиёни муносибатҳои ҳуқуқӣ равона шудаанд. Дар ҳамин маъно, ҳуқуқи моликияти коммуналӣ аз маҷмуи меъёрҳои ҳуқуқи маданӣ иборат буда, муносибатҳои ашёӣ ва дигари молумулкии ба фаъолияти мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ марбут бударо танзим менамояд. Мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, яъне мақомоти намояндагии маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ дар доираи салоҳияти худ субъектони ҳуқуқи моликияти коммуналӣ мебошанд. Бинобар ин, дар маънои субъективӣ ҳуқуқи моликияти коммуналӣ чунин чораҳои имконпазири рафторро меноманд, ки ба соҳибӣ, истифодабарӣ ва ихтиёрдории ашёҳои коммуналӣ равона гардидаанд.

4. Дар рисола муаллиф аз он бармеояд, ки ҳуқуқи моликияти коммуналӣ хусусиятҳои зерин дорад: вай маҳсули татбиқи назарияи «моликияти тақсимшуда» (*dominium divisum*) буда, бо тағйироти институтсионалӣ, тақсимои дақиқи вазифаҳо ва ҳамохангсозии сифатноки фаъолияти мақомоти марказӣ ва маҳаллии ҳокимияти давлатӣ алоқаманд мебошад. Чунин ҳуқуқи маданӣ мебошад, ки субъектони он тибқи тақсимои маъмурию ҳудудии ҚТ муайян карда мешаванд, вале Ҷамоатҳои шаҳрак ва деҳот субъекти ҳуқуқи моликияти

коммуналӣ буда наметавонанд. Соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ кардани молу мулке, ки ба моликияти коммуналӣ мансуб мебошад, тибқи таъиноти мақсадноки он ва бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузорӣ оид ба мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ сурат мегирад. Дар таҳқиқоти худ муаллиф хусусияти моликияти коммуналро дар он мебинад, вай маҳсули татбиқи назарияи «моликияти тақсимшуда» (*dominium divisum*) буда, бо тағйироти институтсионалӣ, тақсимои дақиқи вазифаҳо ва ҳамоҳангсозии сифатноки фаъолияти мақомоти марказӣ ва маҳаллии ҳокимияти давлатӣ алоқаманд мебошад.

5. Субъектони ҳуқуқи моликияти коммуналиро баррасӣ намуда муаллиф ибраз мебарорад, ки воҳидҳои маъмурию ҳудудӣ – ВМКБ, вилоятҳо, шаҳрҳо, ноҳияҳо, шаҳракҳо ва деҳаҳо субъектони махсуси ҳуқуқи маданӣ буда, қобилияти ҳуқуқдорӣ онҳо маҳдуд мебошад, бинобар ин онҳо наметавонанд ба ҳама гуна фаъолият машғул шаванд, ба ғайр аз иҷрои вазифаҳои, ки қонун мушаххасан дар нисбати онҳо муайян кардааст. Гарчанде, ки онҳо субъекти махсус бошанд ҳам, онҳо дорои ашёҳои молии алоҳида, суроғи ҳуқуқӣ, суратҳисоби бонкӣ ва ном буда, дар муносибатҳои молумулкӣ аз номи худ баромад намуда, дорои қобилияти ҳуқуқи муурофиавӣ низ мебошанд..

6. Дар пешниҳоди дигари худ муаллиф объектҳои ҳуқуқи моликияти коммуналиро номбар менамояд, ки ба онҳо хазинаи мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, корхонаҳои коммуналӣ, объектҳои техникую хизматрасонии шаҳру ноҳияҳо, нақлиёти коммуналӣ, фонди манзили коммуналӣ ва дигар объектҳоро дохил менамояд. Дар ин қисмат муаллиф пешниҳод менамояд, ки объекти моликияти коммуналӣ бояд дар ду маъно фаҳмида шавад: ба маънои васеъ ва маҳдуд. Дар маънои васеяш ҳама гуна молу мулке ки тибқи санади давлатии ҳуқуқ ба моликият ба мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ иртибот доранд, моликияти коммуналӣ мебошанд. Дар маънои маҳдудаш объекти чунин моликият танҳо хазинаи коммуналӣ шуда метавонад.

7. Дар маънои васеъ ва маҳдуд фаҳмидани ҳифзи ҳуқуқи моликияти коммуналӣ яке аз пешниҳодҳои муаллиф дар қисмати навгонии қор ба ҳисоб меравад. Дар маънои васеъш мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ масъулияти моликиро бар дӯш гирифта, бе монеагӣ ваколатҳои худро амалӣ менамояд. Дар маънои маҳдудаш ваколатҳои ӯ ҳамчун молик вайрон мешаванд ва барои барқарор намудани ҳуқуқҳои субъективии худ мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ аз тарзҳои махсуси ҳифзи ҳуқуқи маданӣ истифода мебарад.

Зимни анҷом додани таҳқиқоти илмӣ аз ҷониби муаллиф як қатор тавсияҳои оиди такмили қонунгузорӣ пешниҳод шудаанд. Аз ҷумла:

1. Қисми 1 м. 283 КМ ҚТ дар таҳрири нав баён карда шавад ва ба мафҳуми «моликияти хусусӣ», ба ғайр аз моликияти шахсони хусусии ватанӣ, инчунин моликияти иттиҳодияҳои ҷамъиятии байналмилалӣ, шахсони воқеӣ ва ҳуқуқи хориҷӣ ворид карда шаванд.

2. Дар баробари муқаррар намудани шахсияти давлат ва мақомотҳои он дар муносибатҳои ҳуқуқи маданӣ, КМ ҚТ ба як иштибоҳи ҷиддӣ роҳ додааст. Дар қ. 1 м. 285 чунин муқаррар шудааст, «Моликияти давлатӣ дар намудҳои моликияти ҷумҳуриявӣ ва моликияти коммуналӣ (моликияти воҳидҳои маъмурию ҳудудӣ ва шаҳраку деҳот) вучуд дошта метавонанд». Ҷамоатҳои шаҳраку деҳот ҳамчун мақомотҳои худидораи маҳаллӣ субъекти ҳуқуқи моликияти коммуналӣ буда наметавонанд. Бинобар ин, пешниҳод менамоем, ки қ. 1 м. 285 КМ ҚТ дар таҳрири зерин қабул карда шавад:

«1. Моликияти давлатӣ дар намудҳои моликияти ҷумҳуриявӣ ва моликияти коммуналӣ (моликияти мақомотҳои маҳаллии ҳокимияти давлатӣ) вучуд дошта метавонанд».

3. Чи тавре ки аз қ. 2 м. 10 Кодекси манзил бармеояд, ба фонди манзили давлатӣ фонди манзили ҷумҳуриявӣ, коммуналӣ ва фонди манзили мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот дохил мешавад. Сухан дар бораи манзили истиқоматии мақомоти худидоракунии шаҳрак

ва дехот меравад, ки объекти моликияти давлатӣ нест. Чи тавр чунин объект аз они давлат мегардад? Чунин муносибати конунгузор ҳуқуқи моликияти Ҷамоати шаҳрак ва дехотро вайрон мекунад. Фонди манзили он характери иттиҳодиявӣ дошта, заминаи молии ғайриҷамоатӣ аҳолии шаҳрак ва дехот мебошад.

Ҷамоати шаҳрак ва дехот субъекти мустақили ҳуқуқи моликият мебошад. Мувофиқи қ. 2 м. 5 Кодекси манзил Ҷамоати шаҳрак ва дехот иштирокдори мустақили муносибатҳои ҳуқуқӣ оид ба соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ фонди манзили истиқоматии худ эътироф гардидааст. Мувофиқи қ. 1 м. 11 ҳамин Кодекс бахисобгирии давлатии фонди манзил аз ҷониби мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва Ҷамоати шаҳрак ва дехот бо риояи тартиби муқаррарнамудаи Ҳукумати ҶТ амалӣ карда мешавад. Бинобар ин пешниҳод мекунем, ки қ. 2 м. 10 Кодекси манзили ҶТ дар таҳрири зерин баён карда шавад: «2. Фонди манзили давлатӣ аз фонди манзили ҷумҳуриявӣ ва коммуналӣ иборат аст.».

4. Қарори Девони Вазирони ҶТ «Оид ба тақсими моликияти давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба моликияти ҷумҳуриявӣ, моликияти Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, моликияти Шуроҳои маҳаллии вакилони халқ (моликияти коммуналӣ)» аз 24-уми июли соли 1992, № 276 ва Низомнома «Дар бораи тартиби гузаронидани объектҳои моликияти давлатӣ ба моликияти Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон ва моликияти Маҷлисиҳои маҳаллии вакилони халқ (моликияти коммуналӣ)», ки бо Қарори Шурои Вазирони ҶТ аз 15-уми ноябри соли 1993, № 573 тасдиқ шудааст, ба Қонуни конституционии ҶТ «Дар бораи мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ» аз 17-уми майи соли 2004, № 28 мутобиқ гардонида шаванд.

Асоснокӣ ва муътамад будани хулосаҳо ва тавсияҳое, ки дар диссертатсия зикр гардидаанд. Муқаррароти илмӣ диссертатсия ва натиҷаҳои илмӣ, ки дар бобҳо ва зербобҳо, инчунин хулосаи қорифодаи

худро ёфтаанд, аз саҳми шахсии муаллиф дарак медеданд. Ҳамзамон муаллиф ақидаҳои худро тавассути мақолаҳои илмӣ, маърузаҳо дар семинарҳои назариявӣ ва конференсияҳои илмӣ-амалӣ ба омма пешкаш намудааст.

Натиҷаҳои тадқиқоти диссертатсионӣ, аз он ҷумла нуктаҳои илмӣ, ки ба ҳимоя пешкаш шудаанд, заминаи кофӣ ва бозғимоди назариявӣ ва методологӣ доранд. Асосҳои назариявии таҳқиқоти диссертатсияро корҳои илмии олимони ватаниву хориҷӣ, ки ба масъалаи мазкур бахшида шудаанд, ташкил медиҳад.

Асосҳои методологии тадқиқоти диссертатсиониро усулҳои диалектикий дарк, усулҳои умумиилмӣ ба монанди таҳлил, синтез, ҷамъбаст, инчунин усули таҳлили қисматҳо, усули мушоҳида ва тафсири бевосита ташкил медиҳанд.

Муаллиф хулосаю пешниҳод ва тавсияҳои худро бо сарчашмаҳои ҷадиди илмӣ бо истинод овардан ба маводи илмӣ ва қонунгузорию корҳои амалӣ асоснок намудааст.

Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо. Масъалаҳое, ки дар диссертатсия мавриди омузиш ва таҳлилу баррасӣ қарор гирифтаанд, дар дигар корҳои илмӣ, ки ба масъалаҳои марбут ба унсурҳои асари баррасигардида бахшида шудаанд, метавонанд мавриди қорбурд қарор гиранд.

Натиҷаҳои тадқиқоти илмиро дар такмили қонунгузорию маданӣ ва соҳибқорӣ истифода бурдан мумкин аст. Хулоса ва пешниҳодҳои муаллиф дорои аҳамияти илмӣ-амалӣ буда, метавонанд дар раванди таълим ҳангоми машғулиятҳои дарсӣ аз фанни ҳуқуқи маданӣ ва соҳибқорӣ истифода бурд. Инчунин маводҳои диссертатсионӣ метавонанд зимни таҳқиқоти дигари илмӣ, ки ба мавзӯи моликияти коммуналӣ алоқамандии зич доранд мавриди қорбарӣ қарор гирад.

Аҳамияти иқтисодӣ ва иҷтимоии рисола дар он мебошад, ки дар доираи таҳқиқоти мазкур масъалаҳои мубрами моликияти коммуналӣ баррасӣ гардида имкониятҳои истифода намудани онро дар муомилоти маданӣ – ҳуқуқӣ ва ҳифзи онро дар ҳолати вайрон гардидан пешбинӣ менамояд. Дар сурати дуруст бароҳ мондани истифодаи моликияти коммуналӣ ва таъмини ҳифзи ҳуқуқии он имкониятҳои зиёди иқтисодӣ барои мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ пайдо гардида барои рушди иқтисоди миллӣ мусоидат менамояд.

Чоп намудани таълифоти натиҷаҳои диссертатсия дар матбуоти илмӣ. Довталаби дараҷаи илмӣ вобаста ба мавзӯи таҳқиқот 1 монография ва 8 мақолаи илмиро рӯи чоп овардааст. Аз ин шумора панҷ мақолаи илмӣ дар маҷлаҳои тақризшаванда ва тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти ҶТ рӯи чоп омада се мақолаи дигар дар маҷмуаҳо ва дигар нашрияҳои илмӣ – амалӣ чоп гардидаанд.

Хулоса, натиҷа ва нуктаҳои асосии диссертатсия дар маводи нашргашта инъикос ёфтаанд.

Нуктаҳои асосӣ, натиҷаҳо ва хулосаи диссертатсия дар чаласаҳои кафедраи ҳуқуқи соҳибкорӣ ва тижорати факултети ҳуқуқшиносии ДМТ муҳокима ва маъқул дониста шудааст.

Довталаби дараҷаи илмӣ вобаста ба мавзӯи интихобнамудааш дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ, байналмиллалӣ, семинарҳои илмии сатҳи гуногун ва дигар чорабиниҳои илмӣ баромад намуда, инчунин дар амалӣ намудани сиёсати ҳуқуқии ҶТ фаъолона иштирок намудааст.

Ба талаботи ҚОА мутобиқ будани барасмиятдарории диссертатсия. Диссертатсияи баррасишаванда вобаста ба ном ва нақшаю сохтор, муҳтаво, хулоса ва рӯйхати сарчашмаҳо ба талаботҳои мавҷуда ҷавобгӯ мебошад. Он аз 3 боб, 6 зербоб, хулоса ва номгуи адабиёт (маъхазҳо) иборат мебошад, ки ба мақсад, вазифа ва мантиқи таҳқиқот асос ёфтаанд. Ҳаҷми умумии диссертатсия 194 саҳифаро ташкил медиҳад.

Дар муқаддима мубрамияти мавзуи диссертатсия, дараҷаи омӯзиши мавзӯ, объект ва предмети таҳқиқоти илмӣ, мақсад ва вазифаҳо, асосҳои методологӣ ва назариявии таҳқиқот, наwgонии илмӣ, аҳамияти назариявӣ ва амалии диссертатсия асоснок ва баррасӣ гардидааст.

Боби якум ба масъалаи моҳияти ҳуқуқи моликияти коммуналӣ бахшида шуда аз ду зербоб иборат буда фарогири масъалаҳои зерин мебошад: пайдоиш ва инкишофи моликияти коммуналӣ; мафҳум ва хусусиятҳои ҳуқуқи моликияти коммуналӣ. Боби мазкур характери умумӣ дошта давраҳои инкишофи моликияти коммуналиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон инъикос менамояд. Ҳамзамон бо мақсади дарки моликияти коммуналӣ дар ин қисмат мафҳум ва хусусиятҳои моликияти коммуналӣ шарҳ дода шудааст (саҳ.18-83).

Боби дуюми диссертатсия – **«тағбиқи ҳуқуқи моликияти коммуналӣ»** аз чор зербоб иборат мебошад. Зербоби аввал ба масъалаҳои «Субъектони ҳуқуқи моликияти коммуналӣ», зербоби дуюм ба таҳлили «объектҳои ҳуқуқи моликияти коммуналӣ», зербоби сеюм фарогири «мазмунҳои ҳуқуқи моликияти коммуналӣ» ва зербоби чорум ба масъалаҳои «Хусусигардонии моликияти коммуналӣ» бахшида шудааст.

Боби мазкур унсурҳои муносибатҳои ҳуқуқиро, ки вобаста ба моликияти коммуналӣ бавучуд меоянд пешбинӣ менамояд. Муаллиф дар доираи боби мазкур субъекти муносибатҳои мазкурро аз нигоҳи назариявӣ ва қонунгузорӣ таҳлил намуда доираи объектҳои моликияти коммуналиро муайян месозад (с.84-159).

Боби сеюми диссертатсия – ба масъалаи **«ҳифзи ҳуқуқи моликияти коммуналӣ»** бахшида шудааст. Дар доираи боби мазкур аз ҷониби муаллиф асоснок карда мешавад, ки ҳифзи ҳуқуқи моликияти коммуналӣ ба ду маъно фаҳмида мешавад: ба маънои ҳуқуқи моддӣ ва ба маънои ҳуқуқи муурофиявӣ. Ҳамзамон тарзҳои ҳифзи ҳуқуқи маданӣ, ки барои

ҳифзи ҳуқуқи моликияти коммуналӣ ба кор бурда мешаванд таҳлил карда шудааст (саҳ.160-172).

Дар маҷмӯъ масъалагузории муаллиф дар бобҳо ва пайдарҳамии масъалаҳо дар зербобҳо риоя гардидааст.

Дар натиҷаи таҳқиқот муаллифи рисолаи номзадӣ Раҳмонзода Абдулло Қурбоналӣ хулосаи рисоларо таҳия кардааст, ки дар он натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ диссертатсионӣ, ки ҷанбаҳои назариявӣ ва амалӣ доранд, пешниҳоду тавсияҳои муаллиф дар ҳар як боб ва зербобҳо аз рӯи мазмун ва моҳияти рисолаи илмӣ дар маҷмӯъ инъикос ёфтаанд. Ҳамзамон муаллиф дар робита ба рисолаи илмӣ авторефератро тибқи талаботи муқарраргардида таҳия кардааст, ки онҳо байни ҳам мутобиқати дохилию мантиқӣ доранд.

Эродҳо ба диссертатсия. Дар баробари дастовардҳо дар диссертатсия баъзе масъалаҳои баҳснок ва ҳалталаби зерин ҷой доранд:

1. Дар нуқтаи илмӣ 2 –ум мафҳуми «моликияти коммуналӣ» чунин пешниҳод карда шудааст, ки: «Моликияти коммуналӣ – ин ашёҳои молӣ, аз он ҷумла маблағҳои пулӣ мебошанд, ки соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ онҳо аз ҷониби мақомотҳои маҳаллии ҳокимияти давлатӣ амалӣ карда мешаванд». Таҳлили мафҳуми мазкур ҳарчанд дар назари аввал ишора бар он менамояд, ки муаллиф ваколатҳои васеъро барои мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ пешкаш намудааст, аммо, оё мафҳуми мазкур тамоми ҷанбаҳои моликияти коммуналро фаро гирифта метавонад? Хуб мешуд муаллиф ба ин масъала шарҳу тавеҷи зарурӣ пешкаш менамуд.

2. Муаллиф дар боби 3 масъалаҳои вобаста ба ҳифзи ҳуқуқи моликияти коммуналро ҳамҷониба таҳлил намуда аммо онро ба зербобҳои алоҳида тақсим накардаст. Дар ҳоле, муаллиф ба васеъ будани масъалаҳои мазкур ишора намудааст. Хуб мешуд, ки боби мазкур ба зербобҳои алоҳида тақсим карда мешуд.

3. Дар нуктаи илмии панҷум дарҷ гардидааст, ки воҳидҳои марзӣи худудӣ – ВМКБ, вилоятҳо, шаҳрҳо, ноҳияҳо, шаҳракҳо ва деҳаҳо субъектони махсуси ҳуқуқи маданӣ буда, қобилияти ҳуқуқдорӣи онҳо маҳдуд мебошад, бинобар ин онҳо наметавонанд ба ҳама гуна фаъолият машғул шаванд, ба ғайр аз иҷрои вазифаҳои, ки қонун мушаххасан дар нисбати онҳо муайян кардааст. Ин маънои онро дорад, ки принсипи умумии ҳуқуқ «ҳама чи раво аст, агар қонун манъ накарда бошад» дар нисбати онҳо татбиқ намешавад. Бояд ибраз намуд, ки дар нуктаи илмии мазкур мавқеи унвонҷӯ вобаста ба вазъи ҳуқуқии субъектони мазкур нисбати идоракунии моликияти коммуналӣ ноаён буда, мушаххасгардонии иловагиро тақозо менамояд (саҳ.12-13).

Эродҳои, ки дар боло зикр шудаанд аз лиҳози илмӣ мувоҳисавӣ буда, ба комил будани рисола таъсири манфӣ намерасонанд. Онҳо аз он шаҳодат медиҳанд, ки масъалаҳои баррасикардаи муаллиф муҳрам буда, метавонанд диққати муҳаққиқонро ба худ ҷалб намояд.

Қисмати хотимагии тақриз - хулоса. Рисолаи баррасигардида аз лиҳози муҳрамии, ном ва нақшаи мавзӯ, муқаддима, бобҳо ва зербобҳо, хулосаю сарчашмаҳо, пайдарҳам бо услуби илмӣ таҳия гардидааст. Дар он ақидаҳои гуногуни илмӣ ва қонунгузорӣ таҳлил гардида, хулосаҳои муҳим ва тавсияҳои муфид ҷиҳати тақмили қонунгузорӣ манзур шудааст.

Мутобиқати барасмиятдорӣи диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионӣи назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Диссертатсияи Раҳмонзода А. ба талаботи бандҳои 31 ва 33 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, мутобиқат менамояд. Таҳқиқоти мазкур аз ҷониби муаллиф мустақилона омода гардида доро ягонагии дохила мебошад. Сатҳи нағзони илмӣ диссертатсионӣ,

нуктаҳои илмӣ ва пешниҳоду тавсияҳои амалие, ки ба ҳимоя пешниҳод шудаанд, мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳо дар конференсияҳои илмӣ-амалӣ саҳми шахсии муаллифро тасдиқ менамоянд. Ҳамзамон, тарзи навишт, масъалагузорӣ ва услуби таҳқиқоти илмӣ саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳад. Диссертатсияи мазкур метавонад барои таҳқиқотҳои минбаъда заминагузор бошад.

Дар маҷмӯъ, диссертатсияи **Раҳмонзода Абдулло Қурбоналӣ** дар мавзӯи «**Масъалаҳои асосии ҳуқуқи молкияти коммуналӣ**», ба талаботҳои Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-уми июни соли 2021, тахти №267 қабул гардидааст, пурра ҷавобгӯ буда, муаллифи он **Раҳмонзода Абдулло Қурбоналӣ** сазовори дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.03 – ҳуқуқи граждани; ҳуқуқи соҳибкорӣ; ҳуқуқи оилавӣ; ҳуқуқи байналмилалӣ хусусӣ (илмҳои ҳуқуқшиносӣ) мебошад.

Доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессори кафедраи ҳуқуқи иқтисодӣ, молиявӣ ва зиддикоррупсионии факултети менеҷмент ва ҳуқуқи иқтисодии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон, Арбоби илм ва техникаи Ҷумҳурии Тоҷикистон



Исмоилов Ш.М.

«Имзои Исмоилов Ш.М.-ро тасдиқ мекунам»:

Сардори шӯъбаи кадрҳо ва корҳои махсуси

Донишгоҳи давлатии молия

ва иқтисоди Тоҷикистон



Шарипов У.А.

03.06.2023

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон, Донишгоҳи молия ва иқтисоди Тоҷикистон, 734067, ш. Душанбе, кӯчаи Наҳимова 64/14 Тел.: (+992 237) 231-08-37, 231-02-01. E-mail: Feit-2012@mail.ru <http://www.feif.tj>